

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:3 – Sayı:7 - Şubat 2019

koynunda büyüdük

ANASY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi - ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

İÇİNDEKİLER

Ramazan KILIÇ.....11

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ANADİL - HEDEF DİL YAPILARININ BAŞARIYA ETKİSİ

THE EFFECT OF MOTHER TONGUE-TARGET LANGUAGE ON SUCCES OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Nurullah KIRKPINAR.....29

MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA BOLŞEVİZM PROPAGANDASI VE ANADOLU BASINI 1919-1922

BOLSHEVISM PROPAGANDA IN THE YEARS OF NATIONAL STRUGGLE AND ANATOLIAN PRESS 1919-1922

Nesrin GÜLLÜDAĞ - Halit BAŞ.....73

1452 NUMARALI İZMİT ŞERİYE SİCİLİNDE YER ALAN UNVAN VE LAKAPLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

A STUDY ON TITLES AND PSEUDONYMS IN THE SHARIA COURT REGISTERS OF IZMIT, REGISTRY NO 1452

Rukiye ÖZDEMİR - Ahmet AYDIN105

OSMANLI TARİH YAZICILIĞINDA MUHTASAR UMUMİ TARİHLER ÜZERİNE

ON THE SUMMARY GENERAL-HISTORY WRITINGS IN THE OTTOMAN HISTORIOGRAPHY

Muhammet Ali HOROZ137

17. YÜZYIL BAŞLARINDA GALATA'YA GELEN TİCARİ ÜRÜNLER VE GALATA GÜMRÜK BÖLGESİ

EARLY 17th CENTURY COMMERCIAL PRODUCTS INCOMING TO GALATA AND GALATA CUSTOMS TERRITORY

Mayrambek OROZOBAYEV157

KIRGIZLARDAKİ AŞIKLIK GELENEĞİNİN YENİDEN DOĞUŞU ÜZERİNE

ON THE REBIRTH OF THE TRADITION OF MINSTRELSY IN KYRGYZ

Mine TAŞDEMİR.....169

**SA ‘DU‘LLÂHEL-HALVETÎ‘YE ATFEDİLEN ANONİM KASİDE-İ BÜRDE ŞERHİNE
GÖRE NEFSİN MAHİYETİ VE ÖZELLİKLERİ**

*THE FEATURE AND CHARACTERISTICS OF THE NAFS ACCORDING TO THE
COMMENTARY KASIDE-I BÜRDE ATTRIBUTED TO SA ‘DU‘LLÂH EL- HALVETÎ*

**SA 'DU'LLÂHEL - HALVETÎ'YE ATFEDİLEN
ANONİM KASİDE-İ BÜRDE ŞERHİNE GÖRE NEFSİN
MAHİYETİ VE ÖZELLİKLERİ¹***

*THE FEATURE AND CHARACTERISTICS OF THE NAFS
ACCORDING TO THE COMMENTARY KASİDE-I BÜRDE
ATTRIBUTED TO SA 'DU'LLÂH EL- HALVETÎ*

DOI: 10.33404/anasay.522278

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

Mine TAŞDEMİR**

ÖZET

Kasîde-i Bürde adıyla şöhret bulan na't-ı nebevi Türk İslâm Edebiyatı'nda önemli bir yere sahiptir. İmâm Bûsîrî'nin kaleme aldığı bu kasîde birçok şârih tarafından şerh edilmiştir. Kasîde-i Bürde'nin bu kadar rağbet görek, şerh edilmesinin çeşitli sebepleri vardır: Bunlardan ilki, konusunun Hz. Peygamber'e duyulan sevgiden kaynaklanıyor olmasıdır. Bir diğeri ise, şiirin yazılmasına sebep olan meşhur rüya olayıdır.

Sa' du'llâh el-Halvetî'ye atfedilen ancak bir mürîdine ait olan anonim bir Kasîde-i Bürde şerhinde, "Nefs ve Hevâ" konularına çokça değinildiği tespit

¹ Makale Geliş Tarihi: 05. 02. 2019 Makale Kabul Tarihi: 13. 02. 2019

* Bu çalışma, hazırlanmakta olan şu tezden yararlanılarak oluşturulmuştur: Mine Taşdemir, Sa'du'llâh el-Halvetî'ye İsnad Edilen Anonim Kasîde-i Bürde Şerhi (İnceleme-Metin), (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi).

** Sakarya Üniversitesi, Türk İslâm Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, mine_tsdmr@hotmail.com

edilmiştir. Bu mesele ilk elden şâirin hâdiselere yaklaşım biçimiyle ilgilidir. Makalemizde öncelikli olarak nefs ve hevâ sözcüklerinin anlamları verilerek, bu iki kavramın genel olarak mahiyeti ve özellikleri üzerinde durulmuştur. Ardından “Nefs ve Hevâ” kavramlarının söz konusu şiirde ve tabiatıyla şerhinde geçtiği yerlerden örnekler sunulmuştur. Alıntılanan cümlelerin kısaca tahlilinin yapılmasına dikkat edilmiştir.

Bu çalışmayla tasavvufun yapı taşlarından olan Nefs ve Hevâ konularına sıkça yer verilmesi üzerinden, Kasîde-i Bürde adlı eserin, tasavvuf ilmiyle olan yakınlığına dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nefs, Hevâ, Kasîde-i Bürde, Şerh, Sa‘du’llâh el-Halvetî.

ABSTRACT

Kasîde-i Bürde has an important place in the Turkish Islamic Literature. This poem written by Imâm Bûsîrî has been commented by many annotator. There are several reasons why the Kasîde-i Bürde has been so commented as so popular. The first of these is the love of The Prophet. Another one is the famous dream event that caused to the writing of poetry.

Kasîde-i Bürde whose anonymous commentary belonging to his one of disciple had been analyzed is attributed to Sa‘du’llâh el-Halvetî. There is a detection of mentioning about the subjects of “Nafs and Fad” a lot in that commentary. In this article, by given primarily the meanings of the words such as nafs and fad, in general this two concepts’ nature and characteristics had been mentioned. Subsequently, the examples of the concepts of m Nafs and Fad are in the poem and commentary are presented.

This article had paid attention to the quoted sentences being analyzed briefly. Through this study, one of the building stones of Sufism, Nafs and Fad issues are frequently mentioned, it has been drawn attention to the closeness the piece Kasîde-i Bürde towards Sufism discipline.

KeyWords: Nafs, Kasîde-i Bürde, Commentary, Sa‘du’llâh el-Halvetî.

GİRİŞ

Bir şerhten yola çıkarak incelemeye çalışacağımız nefis ve hevâ kavramları insanın ruhsal durumunu yansıtan kavramlardır. Bu özelliğinden ötürü, sadece sûfilerin değil aynı zamanda şairlerin, kelamcılarının ve filozofların da dikkatini çekmiştir. İncelediğimiz anonim Kasîde-i Bürde şerhinde nefis ve hevâ kavramlarına çok sık yer verilmesi bununla ilgilidir. Kasîde-i Bürde ve şerhinde bu iki kavrama yoğun vurgu yapılması sebebiyle, makalenin konusu “Nefis ve Hevâ” olarak belirlenmiştir. İncelenen eser bir şiir ve şerhi olduğu için, nefis ve hevâ kavramlarından önce şerh edebiyatı ve şerh kültürü hakkında kısaca bilgi vermek uygun görülmüştür:

Şerh, sözlükte eti kesmek, bir şeyi genişletip yaymak, müphem sözleri açıklığa kavuşturmak gibi anlamlara gelmektedir. (Şensoy 2010: 555) Terim olarak ise sözlü veya yazılı olarak bir konu üzerinde yapılan açıklamalara denir. Şerhler genel olarak bir ilim dalında meşhur olmuş muhtasar eserler üzerine yazılmıştır. (Şensoy 2010: 555)

Manzum ya da mensur bir metne şerh ihtiyacının doğmasının çeşitli nedenleri vardır. Kenan Mermer, Klâsik Şerh Geleneğinde Üslûp –Kasîde-i Bürde Örneği- adlı eserinde, bu nedenlerden bazılarını eserinde sıralamıştır: Onlardan ilki bilginin okuyucu kitlesi tarafından anlaşılabilir hale gelmesi için birinin bu görevi üstlenmesi gerektiğidir. İkincisi ise metinlerde gözden kaçma vb. nedenlerle yapılan hataların düzeltilerek okuyucuya doğru bir şekilde sunulmasının gerekliliğidir. (Mermer 2018: 74)

Osmanlı topraklarında Türkçenin yanı sıra Arapça ve Farsça dillerinin de kullanılmasından ötürü şerh çalışmaları, özellikle bu üç dilde yoğunlaşmıştır. (Ceylan 2010: 565) “Arapça’dan Hz. Ali, Kâ’b b. Züheyr, İbnü’l-Fârız ve Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî; Farsça’dan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Ferîdüddin Attâr, Sa’dî-i Şîrâzî, Hâfız-ı Şîrâzî, Molla Câmî, Hüsrev-i Dihlevî, Örfî-i Şîrâzî, Sâib-i Tebrîzî ve Şevket-i Buhârî gibi ediplerin eserleri çok sayıda Türkçe şerhe konu teşkil etmiştir.” (Ceylan 2010: 566) Arapça ve Farsça metinlerin şerhlerinde öncelikli olarak kelime ve terkiplerin lügat manaları, gramer özellikleri, metin içindeki diğer kelimelerle bağlantısı ve bu kelimelerin yüklendiği manalar üzerinde durulmuştur. (Ceylan 2010: 566) Şerhlerde dikkat çeken bir diğer husus da şerhte anlatılanların ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerle desteklenmesidir. Şârihler şerhlerinde, metinde geçen kelimelerin gramer yönünden özelliklerini

açıklamaya dikkat etmişlerdir. Farsça metinler üzerine Arapça metinlere nazaran daha çok şerh yazılmıştır.

Şârihler daha çok manzum metinler üzerine şerh yazmayı tercih etmişlerdir. Hem şiirleri yazan hem de şerh eden kişilerin ortak tasavvuf anlayışlarını benimsemiş olmaları ve muhtevası tasavvuf üzerine kurulu bu şiirlerin okuyucuları tarafından anlaşılmaya muhtaç olması bu sonucu doğurmuştur. (Ceylan 2010: 565) Edebi yönü ve içeriğinin ilgi çekici olması sebebiyle Kâ'b b. Zühre'ın Kasîde-i Bânet Süllâd'ı ve Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si en çok şerh edilen manzum metinlerin başında gelmektedir. (Ceylan 2010: 566)

İmâm Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'si üzerine Arapça, Farsa ve Türkçe pek çok şerh yazılmıştır. Ebubekir Sıddık Şahin, Sadık Yazar, İsmail Hakkı Sezer ve Kenan Mermer eserlerinde, tespit edebildikleri şerhlerin listelerine yer vermişlerdir. Türkçe şerhlere İbrâhîm b. Süleymân b. Sâdık b. Mürsel el-Hanefî el-Ankaravî'nin ve Lâlî Ahmed b. Mustafa Şerhi'ni; Arapça şerhlere Fahreddîn Ahmed b. Ebî Bekr el-Mar'âşî'nin ve Abdurrahmân b. Muhammed (İbn Mukallâş el-Vehrânî)'in şerhini, Farsça şerhlere ise Muhammed b. Muhammed (Mollâ Hâfız Şeref)'in ve İbrâhîm b. Muhammed b. Arabşâh el-İsferâyînî'nin yazdığı şerhleri örnek vermek mümkündür.

Bu makalede, Sa' du'llâh el-Halvetî'ye atfedilen anonim bir şerhte sıklıkla yer verilen nefis ve hevâ kavramlarının mahiyeti üzerinde durulacaktır. Bu amaçla öncelikli olarak nefis ve hevâ kavramlarını inceleyeceğimiz eser hakkında kısaca bilgi verilecek ardından nefis ve hevâ kavramlarının sözlük ve terim anlamlarına yer verilerek; bu kavramların kelâm, felsefe ve tasavvuf ilim dallarındaki yeri ve önemine değinilecektir. Akabinde bu iki kavramın şiirde ve şerhinde geçtiği yerlerden bazı alıntılar yapılacaktır. Alıntı yapılan cümlelerin kısaca tahlillerine yer verilecek, böylece Kasîde-i Bürde ve anonim şerhinin tasavvuf ilmi ile olan yakınlığına dikkat çekilecektir.

A. SA' DU'LLÂH EL-HALVETÎ'YE ATFEDİLEN KASÎDE-İ BÜRDE ŞERHİ

Kaynaklarda Sa' du'llâh el-Halvetî'ye atfedilen Kasîde-i Bürde şerhinin dibâcesindeki ifadelerden yola çıkılarak, şerhin Sa' du'llâh el-Halvetî'nin bir mürîdi tarafından kaleme alındığı düşünülmektedir. (Şahin 1997: 77) Söz konusu şerhin Sa' du'llâh el-Halvetî'ye atfedilmesine günümüzde de devam edilmektedir. Örneğin, Hussein Ab-

dulameer Talal, 2016 yılında “Sadullah Halveti’nin Şerh-i Kasîde-i Bürdesi (İnceleme-Tenkitledir metin)” isminde bir yüksek lisans tezi yazmıştır.

16.-17.yüzyıllar arasında yazıldığı düşünölen bu şerhin pek çok nüshası vardır. Nüsha sayısının çok olmasının, Kasîde-i Bürde üzerine yazılan ilk şerh olmasıyla ilgili olduğu düşünölmektedir. (Şahin 1997: 77)

İncelediğimiz, şerhin Fâtih nüshasıdır. Bu nüsha harekelidir. Yazı türü nesihlidir. Şârih şerhinde ilk önce dil bilgisi kuralları üzerinde durmuştur. Şiirde geçen kelimelelerin anlamlarını verdikten sonra muhteva kısmına geçmiştir. Dil bilgisi ile alakalı kısım muhteva kısmına göre oldukça kısadır. Bu şerh te’lif değil Farsça bir şerhin manzum bir muhtasar şerhidir ve 46 varaktır.

Söz konusu şerh, muhtevası yönüyle dikkat çekicidir. Tasavvufî kavram ve konu içermesi yönüyle oldukça zengindir. Bu makalede, şerhin tasavvuf ilminin önemli yapı taşlarından olan Nefs ve Hevâ kavramları üzerinde durulacaktır:

1. NEFS

İnsan denilen varlık ruh, nefis ve bedenden müteşekkildir. Bu üç unsurun ayrı ayrı sıfatları vardır. Ruhun sıfatı akıl, nefsinki hevâdır. Bedeninki ise duyulardır. (Çatak 2012: 287) Nefs kelimesinin manalarının sayıca çok oluşuna değinen Mehmet Ali Ayni, nefis kavramının şu anlamlara geldiğini ifade etmiştir: Zâtu’llah, ruh-ı insani, kalp, sadr, insan bedeni, bedenle beraber ruh, insanı kötülüğe ve fenalığına sevk eden bir şer, zat (İnsan, Cin, Hayvan veya Cemat), cins. (Ayni 1930: 46-50)

Nefs kavramı Kur’an-ı Kerim’de çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Bunlardan bazıları kişi, insan ve candır. Bunların yanında insana vesvese veren, kötü işleri fısıldayan duygu, arzu gibi anlamlarda da kullanılmıştır. (Kurt 2006:106)

Nefs ile ruhun aynı şey olup olmadığı tartışılmıştır. Kur’an-ı Kerim’de ruh kelimesi 21 yerde geçmektedir. Her ne kadar nefis ile aynı şey gibi algılsa da ruh kelimesi mahiyeti açısından nefsten farklı bir yapıya sahiptir. Bu 21 ayette ruhun mahiyeti hakkında açık ve kesin bilgiler yer almamaktadır. İnsanı yakından ilgilendiren bir kavram olan ruh, nefis yerine kullanılmamalıdır ancak doğası itibariyle en az nefis kadar önemlidir. (İbiş 2012: 239)

Nefsi tanımlamak ve tasvir etmek oldukça zor olduğundan Platon, Aristoteles ve onlardan sonraki filozoflar nefis hakkında farklı farklı görüşler ortaya koymuştur. (Aydın 396) İlkçağ ve Ortaçağ filozofları tarafından nefis bitki ve hayvan türlerindeki canlılık yanında, insanın psikolojik özelliklerini de ifade eden bedenden ayrı bir cevher

olarak tanımlanmıştır. (Türker 2006: 529-531) İslam düşüncesinde ise nefis hakkındaki tartışmalar genel olarak dört görüş altında yapılmıştır. Bu görüşler şunlardır (Coşkun 2005: 4):

a) Nefsin/ruhun varlığını kabul etmeyenler: Bu görüşü savunanlar bedeninin dışın-da hayatı ve ruhu kabul etmemektedirler.

b) Nefsin maddi bir cevher olduğuna inananlar: Bu görüşü savunanlara göre ruh mahiyet itibariyle hislerle algılanan bedenden farklı olarak, gül suyunun gülde yayıldığı gibi bedene yayılan ve hayatla bizzat vasıflanan nurani, yüce, hareketli, latif ve şeffaf bir cisimden ibarettir. Çözülme ve parçalara ayrılmayı kabul etmez.

c) Nefsin madde ile ruh arasında farklı bir varlık olduğuna inananlar.

d) Nefsin tamamen manevi bir cevher olduğuna inananlar: Bu görüşü savunanlara göre nefis cisim değildir, cismin içinde de değildir. Onun bir mekânı yoktur.

Mutasavvıfların bir kısmı, nefsi bedene bırakılmış latif ve manevi bir cevher olarak açıklarlar. Ve onu insandaki kötülüğün ve şerrin kaynağı olduğunu ifade ederler. (Tek 2013:173) Kuşeyrî ise (çocuğu süttten keser gibi) nefsi kötü alışkanlıklardan men etmek ve her zaman istediğinin tam tersine yönlendirmek gerektiğini ifade eder. (Uyar 2017: 51) Bir insanda kaç nefis olduğu da tartışma konusu olmakla beraber, nefsin genellikle bölünmez ve parçalanmaz tek bir şey olduğu kabul görmüştür. (Uludağ 2006: 526-529) Mutavavıfların çoğuna göre de bir bedende sadece bir tek nefis bulunur. (Uludağ 2006: 526-529) Nefsin kötülük ve iyilik arasındaki dengeli konumu, tasavvuf ilminde Kur'an-ı Kerim'e dayandırılan yedi aşamalı bir nefis anlayışının kabul görmesine neden olmuş ve bu yedi aşamalı nefis düşüncesi İslâm âlimlerinin çoğu tarafından benimsemiştir. (Dodurgalı 79) Buna göre nefis: nefis-i emmâre, levvâme, mülhime, mutmaine, râziye, merziyye ve kâmile olarak ele alınmıştır ve bu isimlerden beşi Kur'an-ı Kerim'de açıkça zikredilir. (Kurt 2006: 106)

Nefsle alakalı tartışılan konulardan biri de onun mahlûk mu yoksa kadîm mi olduğu konusudur. Âlimlerin ittifakı nefsin mahlûk olduğu yönündedir. Nefsin fâni veya bâki oluşu da tartışılmış ancak âlimlerin çoğu, "Her nefis ölümü tadar" mealindeki ayet-i kerimeler mucibince nefsin ölümlü olduğu görüşünü savunmuştur. (Uludağ 2006: 526-529) Nefis üzerinde genişçe durulmasının ve bunca tartışmanın yapılmasının çeşitli sebepleri vardır. En önemli sebep, nefsin görev ve sorumluluk hususunda ele alınan ilk etken olması ve kabir azabı, haşir ve tenasüh gibi konularla yakından ilgili olmasıdır. (Uludağ 2006: 526-529) Tasavvufta nefis Kelam ve Felsefe ilimlerinin aksine diğer yönleriyle ele alınmıştır. Mutavavıflar genellikle nefsin mahiyeti, birliği, kadîm

ve hâdis oluşu, gibi konuları tartışmak yerine; onun kötülükleri ve kötülüklerinden korunmanın yolları ile nefis terbiyesi gibi konuları konuşmuşlardır. (Uludağ 2006: 526-529)

Mutasavvıflar nefsin çeşitli özelliklerinden bahsetmişlerdir. Nefsin kötü oluşu, nefsin kötülüğünün eğitim ve dizginleme yoluyla azaltılabileceği ve nefsin müstakil bir varlığa sahip oluşu, bu düşüncelerden bazılarıdır. (Uyar 2016: 176-178)

Tasavvufta nefis terbiyesi için tavsiye edilen iki yoldan biri şiddetli mücâhede diğeri ise meşakkatli riyâzettir. Bunun için nefsin isteklerini yerine getirmemek, ona uymamak sürekli tavsiye edilir. (Uludağ 2006: 526-529)

Nefis hakkında yapılan yorumlardan biri de şöyledir: “Nefis insanın kendisidir. Kendi benliğidir. İnsanın maddî hayatını, bedenî menfaatlerini temsil eden ve vücudu yönetmekle Allah tarafından görevlendirilmiş bir benliğidir, faydalıdır, olmalıdır, ölmemelidir. Fakat terbiye edilmediği zaman en büyük düşman haline gelmektedir.” (Coşan 1989: 166)

Nefis tezkiyesinin insan için sayısız önemi vardır. Bunlardan başlıcaları şunlardır:

- a) Nefsini kötü isteklerden men eden birisi, Cennete daha çok yaklaşır.
- b) İnsan bedeninin hastalanması gibi nefisleri de hastalanır; bu sebeple nefisini kötüye meyletmekten koruyan biri kemale erişir ve daha huzurlu olur.
- c) Allah, yüce kitabında nefisini tezkiye edip felaha erişenlere ve nefisini ihmal edip onu hüsrân içinde bırakanlara on bir kere ant içmiştir. Bu sebeple ilahi uyarılar ve öğütler dikkate alınmalı; nefis şımartılmamalıdır. (Haliloviç 2017: 504-505)

Nefsanî tarikatlara göre; nefis öldürülmez, dizginlenebilir. Bu dizginlenme ise sürekli bir çalışma ve çaba ile mümkün olur. (Kurt 2006: 106)

2. HEVÂ

Kur'an-ı Kerim'de tanınması ve kendisine karşı önlem alınmasının gerekliliğiyle alakalı sözü edilen hevâ, insanın iç dünyasıyla alakalıdır. (Cora 2013: 69) Hevâ sözcüğü Kur'an-ı Kerim'de, çoğuluyla (ehvâ) beraber toplam 28 ayette geçer. (Çağrı 1998: 274-276)

Hevâ, Kur'an-ı Kerim'de keyif, arzu, kötü duygu, ayartmak, şaşkınlıktır, sevmek, meyletmek, koşmak boşluk gibi anlamlarda kullanılmıştır. Bu kelimelerin yakınlıkları açısından gruplandırıldığında altı farklı gruba ayrılacağı; diğer bir ifadeyle Kur'an'da hevâ ve benzeri kelimelerinin altı farklı anlamda kullanıldığı söylenebilir (Cora 2013: 70-75).

Kur'an-ı Kerim'de hevâ sözcüğüne yüklenen anlamlardan bazıları nefsin ulvî ve güzel şeyleri terk edip suflî ve değersiz şeylere yönelmesi, manevî ve ahlâkî çöküş düşme ve boşluktur (Aslan 2006: 67).

Hevâ sözcüğü bazı hadislerde ise arzu, istek, niyet vb. anlamlarda geçmektedir (Çağrıncı 1998: 274-276). Hz. Peygamber insanları hevâlarına uymamak hususunda sıkı sıkı tembihlemiş ve uyarmıştır (Aslan 2006: 56).

Mutasavvıfların hevâ ile ilgili uyarıları tasavvuf literatüründe önemli bir yer tuttuğu için hemen her mutasavvıf, hevâyı insanların hem dinî hem de ahlâkî yaşayışı için büyük tehlike unsuru addetmiştir. (Çağrıncı 1998: 274-276)

B. KASÎDE-İ BÜRDE'NİN SA'DU'LLÂH EL-HALVETÎ'YE ATFEDİLEN ANONİM ŞERHİNDE “NEFS” ve “HEVÂ”

Sa'du'llâh el-Halvetî'nin işareti ve talebi üzerine müridlerinden biri tarafından yazılan (Mermer 2018: 235) bu şerhte tasavvufî kavramların çokluğu dikkat çekmektedir. Bu durumun şair ve şârihinin aynı tasavvufî düşünceye sahip olmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Şiirde ve şerhinde kullanım sıklığıyla göze en çok çarpan tasavvufî kavramların “Nefs ve Hevâ” olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple makalenin ana konusu bu iki kavramdan oluşmaktadır.

İmâm Bûsîrî'nin şiirini on başlık altında ele alan şârih, bu başlıklardan birini “Nefs ve Hevâ” konusuna ayırmıştır. Şârih, şerhine başlamadan evvel, bu on başlığın ismine ve konusuna değinmiş, sonra bu konuları detaylı bir şekilde ele almıştır:

“Bu kâşidenüñ mefhûmı on faşl üzerinedür ki faşl-ı evvel ta'zil-i nefsdedür. Faşl-ı şânî hevâ-yı nefsuñ zikrindedür. Faşl-ı şâliş zikr-i medâyıhdadur. Faşl-ı râbi' zikr-i mevlüddedür. Faşl-ı hâmis bereket-i du'âdadur.” (Halvetî, 3b)

“Nefse muhalefet” başlığı aşağıdaki beyitle başlar. Bu beyit aynı zamanda Kasîde-i Bürde'nin ilk beytidir:

“Emin tezekkürî cîrânin bi-zî selemin

Mezecte dem'an cerâ min muqleti bi demin” (Halvetî, 3b)

Anlamı:

Selem yârânımı sen yâdına aldın da mı;

Gözlerden akan yaşa karıştırırsın demi? (Armutçuoğlu 2018: 21)

Şârih, yazdığı şerhte zaman zaman şairin kendine bir takım sorular sorduğunu veya kendine bir takım serzenişlerde bulunduğunu ifade eder. Bunu da ekseriyetle “Şair kendü nefesine hitab idüp” kalıbıyla yapar:

“Ve beytiñ ma’ nāsı oldur ki şā’ ir -enāra’llāhü burhānehü- kendü nefesine hitāb idüp eydür ki: “İy kimesne, sen ki bu göz yaşımı kına kıarışdurup gözünnden ağıdursın ol ağacın şāhibi olan ve ol mekānda sākin olan yārānı añup ve tezekkür itmekden midür?” (Halvetî, 4a)

“Tayyibe’l-lāhu şerāhu kendü nefesine hitāb idüp eydür ki:

- İy kimesne seniñ iki gözünüñ ‘aceb hāli var ki eger iki göz ağlamağdan sākin ol disem anlar ağlamağı ziyāde iderler. Ve seniñ gönünüñ dağı ‘aceb hāli var ki eger, “İy gönül aşğdan ayılıp ‘aklunı cem’ eyle!” disem henüz aşğdan bî-huşlığıziyāde eyler.” (Halvetî, 5a)

“Ya’ ni şā’ ir nevverallāhü mażca’ ahu kendü nefesine hitāp idüp eydür ki:

- ‘ Aceb hālidir ki gözün şāhidleri ve hastalıguñ ve za’ iflīguñ seniñ ‘aşkıña şehādet eyledükden soñra sen kendü ‘aşkıña inkār eylersin ve ‘aşkıñı gizlersin.” (Halvetî, 6a)

Şârih bu cümlelerde nefsi “kişinin kendisi” anlamında kullanmış, nefis sözcüğüne tasavvufi veya felsefi bir anlam katmamıştır.

İmâm Bûsîrî, aşağıdaki beyitte nefs-i emmâresinden şikayet etmiştir. Nefs-i emmâresini yaşlılık belirtilerinden olan saçların ağarması vb. şeylerden ibret almaması yönüyle eleştirmiştir:

“Fe inne emmāretî bi’s-sü’i me’tte’ azat

Min cehlihā bi nezîri’ş-şeybi ve’l- heremi” (Halvetî, 7b)

Anlamı:

Nefs-i emmârem aslâ va’zı kabûl etmedi;

Cehlinden görmez mi ki yaşımı, ak saçımı? (Armutçuoğlu 2018: 28)

Şârih de söz konusu beytte nefsin, insanı sürekli olarak şer olana davet etme yönüne dikkat çeker: “Kavlühü fe inne emmāretî bi’s-sü’i ya’ ni benüm nefs-i emmârem ki beni yarāmazlığa da’ vet idüp baña yarāmaz nesne emireyler.” (Halvetî, 7b)

Aşağıdaki beyitte de şair saçların beyazlaması olayına nefsin hazırlıksız yakalandığını, yeterince güzel amel biriktirmediğini dile getirmiştir. Saçların beyazlamasıyla kast edilen şey ömrün sonunun yaklaşmasıdır:

“Ve lâ e' addet mine'l-fi' li'l cemîli kırâ

Dayfın elemme bi re'si ğayre muhteşemi” (Halvetî, 7b)

Anlamı:

Güzel ameller ile hiç zıyâfet vermedi,

Kahrından başıma indirdi misâfirimi. (Armutçuoğlu 2018: 29)

“Kavlühü ve-lâ e' addet ilah. Ya' ni benüm nefsi emmârem fi'l-i cemîlden nesne ihzâr itmedi. Şol konuğuñ ziyâfetine ki ol konuğ benüm başıma indi ħalbuki ol konuğ ğayr-ı muhteşemdür. Ya' ni ğayrı mu' azzedür. Ol sebeble ki hâdimi lezzât olan mevt-den korğuducudur.” (Halvetî, 7b)

Şârihin konuk diye bahsettiği şey de budur. Şair ölüme hazırlıksız yakalanmak, bolca güzel amel biriktirmek gerektiğini bu beyitle ifade ederken, şârih de saçlara düşen ak için konuk benzetmesi yapmıştır.

“Men lî bi reddi cimâhin min ğavâyetihâ

Kemâ yerüddü cimâha'l-ħayli bi'l-lücemi” (Halvetî, 8a)

Anlamı:

Kim kurtarır özümü serkeş nefsin elinden?

Azgın at zabt olur mu, kâfi gelir mi gemi? (Armutçuoğlu 2018: 30)

Bu beyitte şair nefsinin arzularından uzak durabilmenin zorluğundan bahsetmiş ve insanın doğasında olan arzu ve kötü istekleri hayvanların hırçınlığına benzeterek istiare sanatı yapmıştır.

Şârih bu beyti açıklarken uyân adı verilen alet (dizgin) yardımıyla inatçı hayvanların durdurulması gibi nefsin kötü isteklerinin de dizginlenmesi gerektiğini; aksi

takdirde nefsin her daim insanı olmayacak yerlere sürükleyeceğine değinir:

“...Ya‘ni kimdür ki nefsü emmâre-i dâlâletden döndüre nitekîm cimâh’ul-ğayli uyânla döndürürlerdi. Atıñ cimâhını nitekîm redd ider licâm. İy kâş ki redd olaydı nefsim ğavâyeti.” (Halvetî, 8a)

“Felâ terüm bi’l-me‘âşi kesre şehvetihâ
İnne’t-ğaame yuğavvî şehvete’n-nihemi” (Halvetî, 8a)

Anlamı:

İşyân ile umma ki şehvetini kırasın!

Çok yemek artırıyor şehveti fazla demi. (Armutçuoğlu 2018: 30)

Şair nefsi emmârenin kötülüğünden emin olmak isteyenlere tavsiyede bulunarak:

- Eğer emmâre nefsinden emin olmak istiyorsan günah ve kötü işlerden uzak durmalısın, der.

Şârih de İmâm Bûsîri’nin bu tavsiyesini daha geniş bir ifadeyle açıklar ve nefsin arzularından uzak durmak için günah ve yasak kapısının asla aralanmaması gerektiğini söyler ve nasıl ki yemek yemek karnı aç olanın açlığını artırır, günah ve yasaklara yaklaşmak da nefsin isteklerini artırır, der:

“...Yerümü terümuden lâ teğul gibi ya‘ni taleb eyleme ma’şiyetleriyle nefsi emmârenüñ şehvetini ya‘ni iştahâsını şımağlığı be-dorostî ve râstî ta‘âm ħarîşuñ eştehâsını ħavî eyler. Eyle olsa ma‘lûm oldu ki nefsi emmârenüñ iştahâsını kesr eylemek me‘âşi ile olmazmış. Ve ta‘âm dağhi ħarîşuñ eştehâsını ħavî eyler imiş. Pes ma‘şiyetleriyle göñül şehvetin sayma. Ķuvvetlenür ta‘âm ile mehnûm töhmeti” (Halvetî, 8b).

İmâm Bûsîri nefsi süt emen bir bebeğe benzetir ve bebeğin zamanı gelince süttten ayrılması gibi nefsin arzu ve isteklerinden de insanın ayrılması gerektiğini hatırlatır. Süt emen bebeğin kocaman bir çocuk da olsa süt verildikçe emmeye devam edişi gibi nefsin de istekleri yerine getirildikçe bu arzu ve heveslerinden vazgeçmeyip; devamlı daha fazlasını talep edeceğine değinir:

“Ve'n-nefsü ke't-ıflı in tühmilhü şebbe 'alā
Hubbi'r-riḍā' i ve in tefūmhü yenfeḫimi” (Halvetî, 8b).

Anlamı:

Nefis çocuk gibidir süt verirken hep emer,

Vaktinde keser isen demez verin mememi (Armutçuoğlu 2018: 31).

Şârih yukarıda zikredilen beyit hakkında şunları söyler:

“...Beytüh ma' nāsı oldur ki nefis ıfl-i oğlan gibidür. Eger südi yutmaktan men' itmeyesün hırş ziyâde olur. Ve eger ayırasın ayrılır ve eger nefsi daḫi kıoyasın şehveti ve me' âşîye ḫariş olur ve eger men' idesen memnu' olur.” (Halvetî, 8b)

İmâm Bûsîrî, nefse dair bir tavsiyede daha bulunarak, insanın nefsinin kendine hakim kılmamasını tembihler. Kişiyi hakim olan bir nefsin, kişiyi helaka sürükleyeceğini ifade eder:

“Faşrif hevâhâ ve ḫâzîr en tüvelliyehū
İnne'l-hevâ mâ tevellâ yuşîmi ev yeşîmi” (Halvetî, 8b)

Anlamı:

Nefsine dur diyesin, yoksa hükmeder sana!

Hâkim olunca nefis helâk eder âdemi. (Armutçuoğlu 2018: 31)

Şârih hevâyı insanı öldüren oka benzetmiştir. Heva okundan kurtulmanın yolunu nefsi bedene hakim kılmamaktan geçtiğini ifade eder:

“Beytüh ma' nāsı oldur ki nefsiñ hevâsını döndürsün ol hevâyı nefse ḫâkim eylemekden ḫâzer eyle. Be-dorostî ve râstî ol hevâ mâdemki nefse ḫâkim ola ol hevâ oḫ atup seni öldürür ve yâḫud 'ayb ve 'âr yetişdürür.” (Halvetî, 9a)

Şair nefsin hoşlandığı işlerden alıkoyulmasının onun o işlere alışıp insanı günaha sürüklemesinin önünü keseceğinden bahseder:

“Ve rā’ ihā ve hiye fi’l-‘ amālī sā’imetün

Ve in hiye’s-taḥleti’l-mer‘ā velā tesūmi” (Halvetî, 9a)

Anlamı:

İş mer’asında otlayan nefsinin iyi güd,

Lezzet bulursa vaz geç, ucb’e düşürür seni! (Armutçuoğlu 2018: 32)

Şârih, dışarıdan bakıldığında güzel gibi görünen birçok şeyin nefis tarafından güzel gösterildiğini söyler. Aslında güzel görünen o şeylerin hepsi, nefis tarafından güzel gösterilmiştir der:

“Ya’ ni nice nesne lezzet yönünden eyü gelür ḥālbuki ol nesne kâtıldür. Şol ḥayşiyet ile ki kişi anıyır bilmezfi’l- vāki’ ol zehr. Verüp ve şirinta‘ām içindedür. İy nice nesne tatlu gelür nefse ‘ākibet” (Halvetî, 9b).

Şair bu beyitte nefsin ve şeytanın isteklerine her daim karşı konulması gerektiğini onların hiçbir zaman insana iyi şeyler tavsiyesinde bulunmayacağını hatırlatır ve şöyle der:

“Ve ḥālifi’n-nefse ve’ş-şeytāne va‘ şihimā

Ve in hü mā meḥādāke’n-nuşa fe’t-tehimi” (Halvetî, 10a)

Anlamı:

Nefsin ile şeytana, ikisine isyan et!

Kabûl etme öğüt verseler de, et tühem’i (Armutçuoğlu 2018: 34).

Şârih de şeytanın ve emmâre nefsin insanın düşmanları olduğunu söyler ve bu dediğini Hz. Peygamber’in sözü ile te’kid eder:

Ḳavlühü ve ḥālif ya’ ni nefse ve şeytāna muḥālefet eyle ve ol ikisine ‘āşi ol ve eger anlar sañā ḥālîş dostlık göstereler. Sen anları kızible müttehem kıl ki ikisi daḥi düşmanuñdur. Nitekim Ḥazret-i Risālet ‘aleyhi’ş-şalevātü ve’s-selām buyurur: “ ‘Adā ‘adüvlike nefsüke’lletibeyne cenbeyk.” Ve Ḥazret-i ‘izzetü ‘azzet esmā’ühü şeytānū ‘aleyhü’l-la‘ne ḥaḳḳında buyurur. Şeytāna nefse ‘āşi olup kıl muḥālefet. Öğüt verirlerse saña eyle töhmeti.” (Halvetî, 10a)

Şair yüksek dağların kendilerini Hz. Peygamber'e arz etmeleri üzerine, O'nun buna yanaşmayıp ahireti dünyaya tercih ettiğine değinir:

“Ve râvedethü'l-cibâlû's-şümmü min zehebin
‘An nefsihî fe erâhâ eyyemâ şememi” (Halvetî, 11b)

Anlamı:

**Altunla dolu dağlar arz olundu zâtına,
Meyletmedi onlara âlî kılıp himemi** (Armutçuoğlu 2018: 38).

Şârih ise beyitte geçen kelimelerin etimolojisine indikten sonra dağlarla alakalı bir ayete telmihte bulunurak beyti açıklar:

“Râvedenüñ maşdarı murâvede'dendür. Murâvedenüñ ma'nâsı irâdetdür ve irâdet murâd idinmekdür ve yükâl râvede'an nefsihi niteki kelâm-ı qadîmde: “Ve râvedethü'lletî hüve fî beytihâ 'an nefsihî 'l-ayeh” ve râvedethünün fâ'ili cibâldür.” (Halvetî, 11b)

“Ve vâkıfüne ledeyhi 'inde haddihimi
Min nuqtati'l-'ilmi ev min şekleti'l-ḥikemi” (Halvetî, 14a)

Anlamı:

**Hadlerince dururlar onun yüce katında,
Hikmetinde hareke, ilminde nokta gibi.** (Armutçuoğlu 2018: 43)

Yukarıdaki beytin şerhinde şârih “Bâri'ü'n-nesem ya'ni ḥâlîk-i nefsdür.” der. (Halvetî, 14a)

İmâm Bûsîrî nefesine, dünya ve nimetlerini ahiretin güzelliklerine karşı satın aldığından, ahiret nimetlerini satın almaya yanaşmadığından ötürü esef ederek şöyle der:

“Feyâ ḥasârete nefsin fî ticâretihâ
Lem teşteri'd-dîne bi'd-dünyâ velem tesümi” (Halvetî, 45b)

Anlamı:

Yazık ticâretinde zararda olan nefsim!

Dünyâ zevkin verip dîni satın alamadı. (Armutçuoğlu 2018: 99)

Şârih kelimelerin kısaca anlamlarını verdikten sonra, şairin dünyayı ahirete tercih etmekten ötürü duyduğu pişmanlığa değinir:

“Hâşârat mağbunlukdur. Ve kavlühü tesüm sūmdendir ki sūmm nesneyi şātun almağda bâzârlaşmağdır ya‘ ni ey nefsūñ mağbunluğı ol nefsiñ ticâretinde dünyâyı şemen eylemekle dinini sātun aldıñ...” (Halvetî, 45b)

Şârih aşağıdaki beytin şerhini yaparken “amem” kelimesinin “ölüm” anlamına geldiğini söyler ve bir ayetle düşüncesini pekiştirir:

“Yâ ekreme’l-halkı mâlî men elüzü bihî

Sivâke ‘ inde hülûli’l-ğâdişi’l-‘ amemi” (Halvetî, 47a)

Anlamı:

Eyâ Ekreme’r-rusül! Senden gayrı kimim var?

Rihletim hengâmında melceimsin değil mi? (Armutçuoğlu 2018: 104).

“Kavlühü elüz ya‘ ni penâh tutum ve hülûlden murâd oldur kinüzül dirler ki inmek ma‘ nâsınadır ve ‘ amim bi ma‘ nâ ‘ âmm’ dur ve ħâdişden murâd mevt-i ‘ âmm’ dur ki “Küllü nefsin zâ’ ikatü’l-mevt” dür” (Halvetî, 47a).

Alıntılanan ayette “nefs” kişi, şahıs manasında kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitte şair “Ey Nefsim!” diyerek nefsine hitap ederek, işlediği günahlar, yaptığı hatalardan ötürü ümitsizliğe düşmemesini öğütler:

“Yâ nefsü lâ tağneñi min zelletin ‘ azumet

İnne’l-kebâ’ira fi’l-ğufrâni ke’l-lememi” (Halvetî, 47b)

Anlamı:

Ye’se düşme ey nefsim, kebâir ettim deyü!

Avf-i Hak’da kebâir andırırlar lememi (Armutçuoğlu 2018: 106).

Şârih, Bûsîrî'nin ümitsizliğe kapılmama hususundaki öğütlerine ilave olarak Kur'an'dan bir ayetle bu dediklerini te'kit eder ve nefesine seslenir:

“Ya'ni sen günâh-ı kebîre işledüğün sebebden Allah Te'âlâ'nuñ rahmet-i 'azîmesinden ümîdiüni kaç' eyleme. Be dorostî ve rastî günâh-ı kebâ'irü Allah Te'âlâ cellet ve 'azîmetünüñmağfiret-i 'uzmâ ve merhamet-i kübrâkatında şağire gibidir. Niteki Hağ Te'âlâ :“Lâ teknetü min rahmeti'llâh” buyurur” (Halvetî, 48a).

Şârih şerhin on bölümünden birine de “Hevâ” ismini vermeyi uygun görmüştür:

“...Faşl-ı şânî hevâ-yı nefsün zikrindedür” (Halvetî, 3b).

İmâm Bûsîrî, aşağıdaki beyitte “heva”ya aşk, sevda, muhabbet manası yüklemiş, aşkıdan dolayı kınanmaktan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir:

“Yâ lâimî fi'l-hevâ'l-'uzriyyi ma'zireten

Minnî ileyke ve lev enşafte lem telümi” (Halvetî, 6b)

Anlamı:

Ey kınayan aşkımlı bilsen kınamaz idin,

İnsafla karşıldın hem Uzre misâlimi. (Armutçuoğlu 2018: 25)

SONUÇ

Hız. Peygamber'e duyulan muhabbetin neticesinde kaleme alınan edebi türlerden biri de na'tlardır. İmâm Bûsîrî'nin gördüğü rüya üzerine inşa ettiği Kasîde-i Bürde'si de na't denilince akla gelen isimlerdendir. Bu şiir üzerine Arapça, Farsça ve Türkçe onlarca şerh yazılmıştır. Türkçe şerhlerden biri çalışmamızın konusu olan Sa'du'llâh El-Halvetî'ye atfedilen anonim bir şerhtir.

Bu şerh edebi yönünden ziyade, içerdiği konular ve başlıklar sebebiyle dikkat çeker. Şârih, eserini on bölüm halinde ele almış; bu bölümlerden birini nefis ve hevâ konusuna ayırmıştır.

Hem şair hem de şârih nefis ve heva konusunu tüm yönleriyle ele almış, bu iki sözcüğe farklı anlamlar yüklemiştir. Bunlardan bazıları; kişi, kötü arzu ve hevesleri emreden kötü duygular, gelip geçici lezzetler ve aşktır.

Şârih, şairin kendine söylediği sözleri aktarırken en çok “şair kendü nefesine hitap idüp” kalıbını kullanmıştır.

Kötü duygu ve arzuları çağrıştıran tüm kelimeler yerine “nefs” veya “nefs-i em-mâre” kelimelerini kullanan şair ve şârih, emmâre nefs hakkında bilgiler vermiş; onun insanı nasıl aldattığından ve kötü yola sürüklediğinden bahsetmişlerdir. Şair, nefsi bedene hakim kılmanın doğuracağı olumsuz sonuçlara değinmiştir.

Şair ve şârih nefsi at-yular benzetmesiyle yapmışlardır. Atın yularından çekilerek istenilen yöne sürülebileceği gibi, nefsin kontrol altında tutulmadığında insanı başka başka haram ve yanlış mecralara sürükleyeceği ifade edilmiştir. Yine onlar, nefsin isteklerine “dur” denmediği müddetçe, onun sürekli daha fazlasını isteyerek insanı doğru yoldan alıkoyacağını söylemişlerdir. Bu düşüncelerini de “bebeğin süttten ayrılması” örneği üzerinden aktarmışlardır.

Şârih, hevayı öldürücü oka benzetmiş, heva okunun isabet ettiği kişilerin sonlarının kötü olacağına değinmiştir. Hazreti Peygamber’in heva ve hevesine uymadığını, O’nun dünyalık hiçbir mal varlığına tamah etmediğini, zühd konusunda da ümmetine örnek olduğunu ifade eden şair ve şârih; dünyanın geçici nimetlerini ahiretteki ebedi nimetlere değişmenin üzüntüsünü yaşayarak; zararlı çıktıkları ticaretten ötürü nefislerine esef etmişlerdir.

Şair ve şârih kimi yerde hevâ kelimesine, nefsin istekleri anlamından ziyade aşk ve muhabbet anlamı yüklemişlerdir.

Netice olarak Sa‘du’llâh El-Halveti’ye atfedilen anonim bu şerhte, nefs ve hevâ konusunun kapsamlı bir şekilde ele alındığını söylemek mümkündür. Tasavvuf ilim dalı için kıymet arz eden bu iki kavramın, bir na’t şerhinde bu kadar sıklıkla kullanılmasının şair İmâm Bûsîrî ve şârihin tasavvufî yönünün güçlü olmasıyla ilgili olduğunu düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

Sâ'du'llâh el-Halvetî'ye Atfedilen Anonim Kasîde-i Bürde Şerhi [yz.] , Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih 3976.

İbrâhîm b. Süleymân b. Sâdık b. Mürsel el-Hanefî el-Ankaravî [yz.], *Şerh-i Kasîde-i Bürde*, Süleymâniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Hafid Efendi Bölümü, Nu. 473/5, 1508, vr. 105a-138a.

Lâlî Ahmed b. Mustafa Şerhi, [yz.].

Fahreddîn Ahmed b. Ebî Bekr el-Mar'aşî (v. 1406), [yz.], *Şerhu Kasîde-ti'l-Bürde*, 06 Mil Yz A 307/1, 38vr.

Abdurrahmân b. Muhammed (İbn Mukallâş el- Vehrânî), [yz.], *Şerhu'l-Burdeti'l-Bûsîrî –eş-Şerhu'l-Müte- vassit-*, Tahkîk: Muhammed Merzûk, C. I-II, Dâru İbn Hazm: Cezâyir, 1430.

Muhammed b. Muhammed (Mollâ Hâfız Şeref) [yz.], *Kasîde-i Farsiyye*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi: Esad Efendi Bölümü, Nu. 2802/2, H. 810/1407-1408.

İbrâhîm b. Muhammed b. Arabşâh el-İsferâyînî [yz.], *Şerh-i Kasîde-i Bürde*, Müstensih: Nizâmuddîn Ahundzâde, Kitâbhâne-i Hangâh-ı Ahmediyye-i Şîrâz, 1118/1706-07.

ARMUTÇUOĞLU, İlhan (2018), *Kasîde-i Bürde Manzum Tercüme*, İstanbul: Erkam Yayınları.

ASLAN, Abdülgaffar (2006), “Hevâ Kavramı Üzerine –Kur'an Perspektifinden Bir İnceleme-, *Review of the Faculty of Divinity, University of Süleyman Demirel*, 55-68.

AYDIN, Hüseyin (1999), “Kusta b. Luka ve Ruh ile Nefs Ayrım Arasındaki Ayrım Adlı Kitabı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Prof. Dr. Necati Öner Armağanı*, 387-402.

AYNÎ, Mehmet Ali (1930, Şubat), “(Nefs) Kelimesinin Manaları”, *Darülfünun İlahiyat Mecmuası Tarihi, içtimâî, dinî, felsefî*, 46-50.

CEYLAN, Ömür (2010), “Şerh (Türk Edebiyatı)”, *DİA*, İstanbul, C. 38, 565-568.

CORA, Mustafa (2013), “Kur'an'a Göre Hevâ Kavramı”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 55-89.

COŞAN, Esat (1989), “İslâm’da Nefs Terbiyesi”, *Kutlu Doğum Haftası* 12-17 Ekim 1989”, Türkiye Diyanet Vakfı, 163-179.

COŞKUN, İbrahim (2005), “Fahreddin er-Râzî’ye Göre Nefs (Ruh)’in Mahiyeti ve Ölüm Sonrası Durumu”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Hakemli Dergi*, 1-17.

ÇAĞRICI, Mustafa (1998), “Heva”, *DİA*, İstanbul, C. 17, 274-276.

ÇATAK, Adem (2012), “Şeyh İslam’ın Mu’inü’l-Mürîd Adlı Eserindeki Bazı Tasavvufi Kavramlar”, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 279-303.

DODURGALI, Abdurrahman “Nefs ve Eğitimi”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 75-82.

HALİLOVİÇ, Saffet (2017), “İslam’da ‘Nefs’ Tezkiyesinin Önemi”, II. Uluslar arası Hacı Bayram-ı Veli Sempozyumu Bildiriler Kitabı 2, Ankara Kalem Neşriyat, 03-04 Mayıs 2017, 504-505.

İBİŞ, Fatih (2012, Temmuz-Aralık), “Kur’an Bağlamında Nefs Olgusu ve İnsanın Teo-Ontolojik Yapısı Üzerine Bir Deneme”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, 235-246.

KURT, Hüseyin (2006, Ocak-Haziran), “Mehmed Efendi’ye Göre Nefsin Mahiyeti ve Özellikleri”, *Harran Ün. İlahiyat Fak. Dergisi*, 105-122.

MERMER, Kenan (2018), “Klâsik Şerh Geleneğinde Üslûp –Kasîde-i Bürde Örneği-”, İstanbul: İz Yayıncılık.

SEZER, İsmail Hakkı (1985), İmam Busiri ve Bürde’si, Konya: Selçuk Üniversitesi (Basılmamış Doktora Tezi).

ŞAHİN, Ebubekir Sıddık (1997), *Kasîde-i Bürde’nin Türkçe Şerh ve Tercümeleri*, Ankara: Gazi Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi).

SENSOY, Sedat (2010), “Şerh”, *DİA*, İstanbul, C. 38, 555-558.

TALAL TALAL, Hussein Abdulameer (2016), *Sadullah Halveti’nin Şerh-i Kasîde-i Bürdesi (İnceleme- tenkîtili metin)*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi).

TEK, Abdurrezzak (2013), “Alvarlı Efe Hazretleri’nin Dîvânî’nda Tasavvufi Kavramlar”, *Uluslar arası Hâce Muhammed Lutfî (Alvarlı Efe) Sempozyumu* (25-26 Nisan 2013, Erzurum) Bildiriler, Editör: Cengiz Gündoğdu, Erzurum 2013, 167-177.

TÜRKER, Ömer (2006), “Nefis (İslâm Düşüncesi)”, *DİA*, İstanbul, C. 32, 529-531.

ULUDAĞ, Süleyman (2006), “Nefis”, *DİA*, İstanbul, c.32, 526-529.

UYAR, Mehmet (2016), “Tasavvufta Kavramlar Arasındaki Anlamsal Bağların Mahiyeti Üzerine Bir Deneme: Nefs ve İlgili Kavramlar Örneği”, *On-dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 167-195.

UYAR, Mehmet (2017), *Sûfi Benliğin İnşasında Nefs*, İstanbul: Litera Yayıncılık.

YAZAR, Sadık (2011), *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi (Basılmamış Doktora Tezi).

Ramazan KILIÇ

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ANADİL - HEDEF DİL YAPILARININ BAŞARIYA ETKİSİ

Nurullah KIRKPINAR

MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA BOLŞEVİZM PROPAGANDASI VE ANADOLU BASINI 1919-1922

Nesrin GÜLLÜDAĞ - Halit BAŞ

1452 NUMARALI İZMİT ŞERİYE SİCİLİNDE YER ALAN UNVAN VE LAKAPLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Rukiye ÖZDEMİR - Ahmet AYDIN

OSMANLI TARİH YAZICILIĞINDA MUHTASAR UMUMİ TARİHLER ÜZERİNE

Muhammet Ali HOROZ

17. YÜZYIL BAŞLARINDA GALATA'YA GELEN TİCARİ ÜRÜNLER VE GALATA CÜMRÜK BÖLGESİ

Mayrambek OROZOBAYEV

KIRGIZLARDAKİ AŞIKLIK GELENEĞİNİN YENİDEN DOĞUŞU ÜZERİNE

Mine TAŞDEMİR

SA'DU'LLÂHEL-HALVETİ'YE ATFEDİLEN ANONİM KASİDE-İ BÜRDE ŞERHİNE GÖRE NEFSİN MAHİYETİ VE ÖZELLİKLERİ

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

